

## Frumvarp til laga

um breyting á lögum nr. 46/1991, um búfjárhald, forðagæslu o.fl.

Flm.: Steingrímur J. Sigfússon, Guðjón A. Kristjánsson, Jónína Bjartmarz,  
Sigríður Jóhannesdóttir, Vilhjálmur Egilsson.

### 1. gr.

Við 5. gr. laganna bætist ný málsgrein er orðast svo:

Eigendum stórgripa, þ.e. nautgripa og hrossa, er skylt að hafa gripi sína í vörslu allt árið og sjá til þess að þeir gangi ekki lausir á þjóðvegum eða við þá. Ákvæði þetta skal þó ekki hindra hagagöngu stórgripa utan girðinga þar sem tryggt þykir að af því hljótist engin hættu fyrir umferð, svo sem í heimalöndum eða afréttum sem liggja hvergi að alfaraleiðum. Viðkomandi sveitarstjórn eða sveitarstjórnir skulu setja í samþykktir sínar um búfjárhald, sbr. 3.–4. gr., nauðsynleg ákvæði í þessu sambandi að höfðu samráði við lögreglustjóra. Engin slík ákvæði sem heimila hagagöngu stórgripa utan girðinga, sbr. 2. málsl. þessarar málsgreinar, öðlast þó gildi nema landbúnaðarráðherra staðfesti þau.

### 2. gr.

Lög þessi öðlast gildi 1. september 2002.

### Greinargerð.

Frumvarp þetta hefur verið flutt þrívægis áður en aldrei orðið útrætt. Því miður hefur sá vandi sem því er ætlað að leysa, þ.e. umferðaróhöpp og slys sem tengjast lausagöngu stórgripa, síst minnkað heldur hefur þeim fjölgað mjög á síðustu tveimur árum. Til marks um það er ný samantekt Huga Hreiðarssonar á umferðaróhöppum sem tengjast búfé en hún er hér birt í fylgiskjali I.

Tíðni alvarlegra umferðaróhappa og slysa, sem rekja má til lausagöngu stórgripa á þjóðvegum og við þá víða um landið, er alvarlegt áhyggjuefni. Á árinu 1989 starfaði nefnd að því að kanna til hvaða ráðstafana væri unnt að grípa í því skyni að minnka lausagöngu búfjár á þjóðvegum og gera tillögur til úrbóta. Nefndin var m.a. skipuð fulltrúum frá Vegagerðinni, Búnaðarfélagi og Umferðarráði, auk þess sem í henni sat einn bóndi, landgræðslustjóri og deildarstjóri umhverfisdeildar landbúnaðarráðuneytisins.

Ein meginniðurstaða nefndarinnar var að leggja til að lausaganga stórgripa yrði endanlega aflögð. Einn nefndarmanna hafði þó fyrirvara á um þá tillögu, sbr. skýrslu nefndarinnar sem birt er sem fskj. III með frumvarpi þessu.

Þessi tillaga nefndarinnar náði ekki fram að ganga í sinni upphaflegu mynd heldur varð niðurstaðan sú með setningu nýrra laga um búfjárhald vorið 1991 að gefa sveitarstjórnnum afdráttarlausar heimildir til að fyrirskipa vörslu á sínu svæði. Þótt fjölmargar sveitarstjórnir hafi brugðist við í framhaldi af setningu laganna vorið 1991, sbr. fskj. II, tíðkast lausaganga stórgripa enn á nokkrum svæðum við meiri háttar umferðaræðar og bólar ekki á aðgerðum af hálfu viðkomandi sveitarstjórna. Þetta ástand er, eins og dæmin sanna, með öllu óviðun-

andi og því þykir flutningsmönnum tímabært að taka af skarið svo að ein lög gildi um þessi efni á landinu öllu.

Í áður nefndri skýrslu færa nefndarmenn m.a. fram eftirfarandi rök fyrir þeirri tillögu sinni að banna lausagöngu stórgripa:

„Hrossum landsmanna hefur fjölgað á undanförunum árum. Víða eru þau í vörslu allt árið og mikið hefur dregið úr hrossabeit á afréttum. Töluvert er samt um að hross séu í lausagöngu í heimahögum og eiga þá oft greiðan aðgang að þjóðvegum.

Staðfestar skýrslur sýna að alvarlegustu umferðarslys, þar sem búfé á hlut að máli, eru árekstrar ökutækja og hrossa.

Í skýrslum frá lögreglustjóraembættum er getið um 130 umferðarslys á árunum 1986–1988, þar sem ekið hefur verið á hross og lögregla kölluð á vettvang. Óhætt er að fullyrða að töluvert fleiri óhöpp hafi orðið þar sem lögreglan er ekki alltaf kölluð á staðinn og skýrslur því ekki gerðar.

Slys hafa orðið á mönnum, ökutæki stórskemmt eða eyðilagst og gripir drepist.

Bótakröfur eru miklar og í flestum tilvikum eru bifreiðaeigendur gerðir ábyrgir.

Hvað nautgripi varðar eru þeir nær undantekningarlaust í vörslu allt árið og slys af þeirra völdum eru mjög sjaldgæf. Nefndin telur hins vegar að með tilliti til búskaparháttá sé eðlilegt að um þá gildi sömu reglur og um hross.

Mun auðveldara og ódýrara er að girða griphelda girðingu fyrir hross og nautgripi en fyrir sauðfé.

Með hliðsjón af ofangreindu leggur nefndin til að eigendum eða umráðamönnum nautgripa og hrossa verði gert skylt að hafa gripina í vörslu allt árið, þ.e. að koma í veg fyrir lausagöngu þeirra.“

Enn fremur segir í skýrslunni um þetta:

„Fjölmargar sveitarstjórnir hafa notfært sér framangreindar heimildir [heimildir laga til að takmarka búfjárhald, áður búfjárræktarlög og lög um búfjárhald í kaupstöðum og kauptúnum, nú lög um búfjárhald, forðagæslu o.fl.] til takmörkunar á búfjárhaldi, en samræmingu skortir og framkvæmd reglnanna er ekki alls staðar sem skyldi. Hér er því lagt til að eigendum stórgripa, þ.e. nautgripa og hrossa, verði gert skylt að hafa þá í vörslu allt árið en áfram verði í gildi ákvæði sem heimili sveitarstjórnarmönnum að takmarka eða banna lausagöngu annars búfjár.

Er þá til þess að líta að tjón af völdum stórgripa í umferðinni eru mun alvarlegri en tjón af völdum annars búfjár og bann við lausagöngu hrossa er nú mun víðar í gildi, bæði á afréttum og heimalöndum, en bann við lausagöngu sauðfjár. Þykir nefndinni því tímabært að stíga það skref að banna alla lausagöngu stórgripa með lögum.“

Þessar niðurstöður nefndarinnar og rökstuðningur eru enn í fullu gildi. Þó svo að fjölmargar sveitarstjórnir hafi á síðustu árum tekið á þessum málum og margar bannað lausagöngu hrossa eða stórgripa, sbr. fskj. II, tíðkast lausaganga enn á mörgum stöðum, jafnvel þar sem þjóðvegir með miklum umferðarþunga liggja eftir endilöngum sveitarfélögum.

Á ákveðnum leiðum er það svo að sjaldan líður svo mánuður að ekki komi til óhappa sem tengjast lausagöngu stórgripa. Er í því sambandi óhjákvæmilegt að nefna Húnavatnssýslur og Skagafjörð en þar eru óhöpp af þessu tagi hvað tíðust.

Skylt er að geta þess að mikið hefur verið gert undanfarin ár til að ráða bót á þessu ástandi. T.d. hefur lögreglan, bæði á Sauðárkróki og Blönduósi, lagt sig fram um að fá bændur og sveitarstjórnir til samstarfs um að taka á þessum málum.

Ljóst er að í framhaldi af lagabreytingu af þessu tagi verða væntanlega breytingar á ábyrgð málsaðila ef umferðaróhöpp verða eftir sem áður vegna þess að stórgripir sleppa úr vörslu eða vörsluskylda er með öllu vanrækt. Reynir þá væntanlega á heimildir gildandi laga til að skipta tjóni, þ.e. lækka eða fella niður bætur ef sá sem fyrir tjóninu verður, í þessu tilviki eigandi stórgripsins eða gripanna, er meðvaldur að því af ásetningi eða gáleysi, sbr. 88. gr. umferðarlaga, nr. 50/1987. Með vísan til þessarar heimildar er niðurstaða flutningsmanna að leggja ekki til breytingar á umferðarlögum að svo stöddu. Meginregla 88. gr. um að sá sem ábyrgð ber á skráningarskyldu á vélknúnu ökutæki skuli bæta tjón sem hlýst af notkun þess mun að sjálfsögðu haldast. Aðeins í þeim tilvikum þegar vörsluskylda væri vanrækt eða henni gáleysislega sinnt er líklegt að heimild 3. mgr. sömu greinar umferðarlaga um að lækka eða fella niður bætur yrði virk. Einnig er rétt að hafa í huga að lagt er til að gefinn verði nokkur aðlögunartími fram að gildistöku laganna (1. september 2002) sem m.a. mætti nota til að meta hvort þörf væri á að breyta öðrum lagaákvæðum í kjölfar þess að Alþingi samþykkti almenna vörsluskyldu stórgripa. Núverandi staða er óviðunandi, bæði vegna þeirrar hættu á alvarlegum slysum sem lausaganga stórgripa skapar, en einnig vegna hins að staðan er mismunandi eftir sveitarfélögum. Það tekur einnig til mögulegrar meðábyrgðar eiganda gripanna á slysi þar sem lausaganga er bönnuð, sbr. t.d. dóm héraðsdóms Reykjavíkur frá 1. október 1993. Í kjölfar hans hefur þess aðeins orðið vart að lausagöngubann sé fellt úr gildi í sveitarfélögum þar sem búið var að koma því á. Er slíkt auðvitað óþolandi afturför.

Loks er rétt að geta þess að í ákvæðum vegalaga er að finna það nýmæli í 56. gr. að lausaganga alls búfjár er bönnuð á vegsvæðum þar sem girt er beggja vegna vegar. Slíkt lausagöngubann á vegsvæðum sem þegar eru lokuð af með girðingum kemur þó engan veginn í stað vörsluskyldu stórgripa, óháð ástandi girðinga meðfram vegum, eins og hér er lagt til.

Lagt er til að lögin öðlist gildi 1. september 2002 svo að eigendum stórgripa, sveitarstjórn- um og öðrum málsaðilum gefist nokkur tími til aðlögunar að þeim.

*Athugasemdir við einstakar greinar frumvarpsins.*

Um 1. gr.

Lagt er til að ótvíræð vörsluskylda verði lögð á eigendur stórgripa, þ.e. nautgripa og hrossa, og sérstaklega tekið fram að þeim, þ.e. eigendunum, beri að sjá til þess að slíkir gripir gangi ekki lausir á þjóðvegum eða við þá. Þessi vörsluskylda skal þó ekki hindra hagagöngu stórgripa utan girðinga þar sem þannig háttar til að fullvíst og tryggt má telja að af því geti ekki stafað hættu fyrir umferð. Hægt er að hugsa sér þær aðstæður að beitarlönd liggja þannig úr alfaraleið að ekki sé nein hættu á að gripirnir komist á þjóðvegi eða í umferð sem máli skiptir. Um slík tilvik skulu þá gilda sérstök ákvæði í samþykktum viðkomandi sveitarstjórna og um þau haft samráð við lögreglustjóra. Þá skal samþykki landbúnaðarráðherra koma til, en sveitarstjórnir hafa hins vegar, sbr. 5. gr. laganna, sjálfstæða heimild til að fyrirskipa vörslu. Ekki þykir rétt að á grundvelli hennar megi nýta hið undanþæga ákvæði um haga- göngu stórgripa utan girðinga án þess að samþykki landbúnaðarráðuneytis komi til.

Um 2. gr.

Rétt þykir að gefa nokkuð rúman aðlögunartíma, bæði sveitarstjórnnum og eigendum stórgripa sem kunna að þurfa að gera tilteknar ráðstafanir til að geta uppfyllt ákvæði frumvarps- ins. Því er lagt til að lögin taki ekki gildi fyrr en 1. september 2002 og hafa eigendur stórgripa því tvö sumur til að uppfylla ákvæði um vörsluskyldu nautgripa og hrossa.

**Fylgiskjal I.***Hugi Hreiðarsson:***Könnun á árekstrum við búfé á árunum 1994–1999.**  
Úrtakið nær til 30 lögregluembætta um land allt.**Árin 1994–1996.**

	1994	1994	1995	1995	1996	1996
	Kindur	Hross	Kindur	Hross	Kindur	Hross
Keflavík .....	0	0	1	0	0	3
Grindavík .....	0	0	0	0	0	0
Hafnarfjörður .....	0	0	0	0	0	0
Reykjavík, Mosfellsbær .....	3	1	1	1	8	1
Kópavogur .....	1	0	0	0	1	0
Akranes .....	0	0	0	0	0	0
Borgarnes .....	27	2	20	5	23	2
Stykkishólmur .....	1	2	12	3	5	0
Ólafsvík .....	5	0	4	1	0	0
Grundarfjörður .....	7	0	1	0	7	0
Búðardalur .....	3	0	4	0	11	1
Patreksfjörður .....	4	0	1	0	0	0
Hólmavík .....	5	0	9	0	9	0
Ísafjörður .....	1	0	4	0	4	0
Blönduós .....	3	2	7	12	3	3
Sauðárkrókur .....	8	12	12	15	13	17
Akureyri .....	0	7	1	8	2	0
Ólafsfjörður .....	5	0	5	0	3	0
Siglufjörður .....	1	0	0	0	0	1
Húsavík .....	1	4	15	5	10	1
Egilsstaðir .....	3	0	4	0	8	0
Höfn .....	3	1	5	0	1	2
Seyðisfjörður .....	0	0	0	0	0	0
Vopnafjörður .....	4	0	2	0	9	1
Eskifjörður, Fáskrúðsfjörður .....	18	0	14	0	22	0
Neskaupstaður .....	0	1	0	0	0	0
Hvolsvöllur .....	0	4	0	3	1	3
Selfoss .....	4	0	14	1	12	0
Vík .....	3	1	8	2	5	1
Vestmannaeyjar .....	0	0	0	0	0	0
Samtals hver tegund	79	34	122	50	125	30
Samtals		113		172		155

\*Athygli vekur að óhöppum fjölgar um 35% milli árunna 1994 og 1996.

## Árin 1997–1999.

	1997	1997	1998	1998	1999	1999
	Kindur	Hross	Kindur	Hross	Kindur	Hross
Keflavík	0	0	0	0	0	0
Grindavík	0	0	0	0	0	0
Hafnarfjörður	0	0	0	0	0	1
Reykjavík, Mosfellsbær	1	0	0	0	4	1
Kópavogur	0	0	1	0	6	0
Akranes	1	0	1	0	0	0
Borgarnes	27	1	27	6	39	1
Stykkishólmur	4	0	5	0	3	1
Ólafsvík	2	0	4	0	8	1
Grundarfjörður	4	1	4	1	4	0
Búðardalur	8	0	10	1	11	2
Patreksfjörður	3	0	7	0	13	1
Hólmavík	6	0	4	0	6	0
Ísafjörður	8	0	4	0	20	1
Blönduós	7	7	6	7	18	0
Sauðárkrókur	6	6	19	12	10	8
Akureyri	5	3	4	1	4	8
Ólafsfjörður	2	0	6	0	3	0
Siglufjörður	1	0	3	0	0	0
Húsavík	13	1	9	0	4	0
Egilsstaðir	4	0	5	0	5	0
Höfn	–	–	10	1	5	2
Seyðisfjörður	0	0	0	0	3	0
Vopnafjörður	3	0	10	3	9	0
Eskifjörður, Fáskrúðsfjörður	9	1	9	1	11	0
Neskaupstaður	0	0	0	0	0	0
Hvolsvöllur	2	2	5	3	9	8
Selfoss	13	2	10	1	10	4
Vík	1	0	5	0	7	0
Vestmannaeyjar	0	0	0	0	0	0
Samtals hver tegund	130	24	168	37	212	39
Samtals á ári		154		205		251

## Fjöldi dýra 1994–1999: 1.150

Kindur, hrútar, lömb	921
Hestar, folöld	229
Alls	1.150

**Fylgiskjal II.**

**Samþykktir sveitarfélaga um búfjárhald  
og bann eða takmörkun á lausagöngu búfjár.  
(Samantekt 27. janúar 1998.)**

**I.**

**Samþykktir um búfjárhald, sbr. 3. gr. laga um  
búfjárhald nr. 46/1991, staðfestar af landbúnaðarráðuneytinu.**

	Samþykkt nr.	
Vatnsleysustrandarhreppur .....	255/1992	22.06.92
Grundarfjörður/Eyrarsveit .....	262/1992	25.06.92
Hofshreppur .....	302/1992	12.08.92
Kópavogur .....	329/1992	26.08.92
Eskifjörður .....	337/1992	04.09.92
Patrekshreppur .....	427/1992	30.11.92
Hvolhreppur .....	035/1993	20.01.93
Höfn .....	125/1993	16.03.93
Bíldudalshreppur .....	446/1993	25.10.93
Stokkseyrarhreppur .....	477/1993	18.11.93
Húsavík .....	577/1993	23.12.93
Bessastaðahreppur .....	031/1994	14.01.94
Ólafsfjörður .....	173/1995	13.03.95
Dalvík .....	377/1995	27.06.95
Siglufjörður .....	657/1997	20.11.97

**II.**

**Samþykktir um bann við lausagöngu búfjár  
skv. 5. gr. laga um búfjárhald nr. 46/1991.  
Auglýstar í Lögbirtingablaðinu.**

Ölfushreppur, Árnessýslu .....	01.11.1991
<i>Bann við lausagöngu stórgripa.</i>	
Hörðudalshreppur, Dalasýslu .....	01.12.1991
<i>Bann við lausagöngu stórgripa.</i>	
Eyrarbakkaheppur, Árnessýslu .....	01.12.1991
<i>Bann við lausagöngu stórgripa.</i>	
Öxarfjarðarhreppur .....	03.12.1991
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa.</i>	
Eyjafjarðarsveit, Eyjafjarðarsýslu .....	01.01.1992
<i>Bann við lausagöngu búfjár á vegsvæðum þjóðbrauta og stofnbrauta. Frestað ótímabundið gildistöku á vegsvæði Sölvadalsvegar.</i>	

Hofshreppur, Skagafirði . . . . .	20.01.1992
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa á og við Siglufjarðarveg frá hreppamörkum Hólahrepps að bænum Vatni á Höfðaströnd.</i>	
Lýtingsstaðahreppur, Skagafirði . . . . .	29.01.1992
<i>Bann við lausagöngu stórgripa með vegi 752 frá Krithóli að Jökulsárbrú.</i>	
Svalbarðsstrandahreppur, N-Þing. . . . .	01.04.1992
<i>Bann við lausagöngu búfjár á vegsvæðum þjóðbrauta innan fjallagirðinga.</i>	
Barðastrandahreppur, V-Barð. . . . .	01.05.1992
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Austur-Eyjafjallahreppur, Rangárvallasýslu . . . . .	01.05.1992
<i>Bann við lausagöngu sauðfjár og nautgripa á þjóðvegi 1. Áfram í gildi bann við lausagöngu hrossa á þjóðvegum.</i>	
Breiðdalshreppur, S-Múl. . . . .	01.06.1992
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Suðurdalahreppur, Dalasýslu . . . . .	01.07.1992
<i>Bann við lausagöngu stórgripa.</i>	
Hvammstangahreppur, V-Hún. . . . .	01.03.1993
<i>Bann við lausagöngu búfjár á vegum í hreppnum, þ.e. þjóðvegi nr. 72, Hvammstangavegi, þjóðvegi nr. 771, Vatnsnesvegi og innan fjárheldrar girðingar samkvæmt reglugerð um búfjárhald á Hvammstanga frá 10. nóvember 1981.</i>	
Vopnafjarðahreppur, N-Múl. . . . .	01.06.1994
<i>Bann við lausagöngu hrossa. Frestað gildistöku til 1. október 1994.</i>	
Hólmavíkurhreppur, Strandasýslu . . . . .	06.09.1995
<i>Bann við lausagöngu hrossa á tímabilinu 1. október til 30. apríl.</i>	
Skógarstrandahreppur, Snæf.- og Hnappadalssýslu . . . . .	10.10.1995
<i>Bann við lausagöngu hrossa á eftirtöldum jörðum: Narfeyri, Ytra-Leiti, Stóra-Langadal, Klettakoti, Haukabrekku, Klungurbrekku og Ósi</i>	
Dalabyggð, Dalasýslu. . . . .	05.01.1995
<i>Bann við lausagöngu stórgripa á vegsvæðum stofnbrauta og þjóðbrauta frá 1. júní 1995 og alla lausagöngu stórgripa 1. október 1996. Eigendum og umráða mönnum er skylt að hafa þá í vörslu allt árið innan gripheldrar girðingar. Bann við lausagöngu geita frá 1. janúar 1995.</i>	
Aðaldælahreppur, S-Þing. . . . .	04.07.1996
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa allt árið</i>	
Skeggjastaðahreppur, N-Múl. . . . .	26.02.1997
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa. Skulu gripir vera í girðingum eða annarri öruggri vörslu.</i>	
Reykhólahreppur, V-Barð. . . . .	09.10.1997
<i>Bann við lausagöngu alls búfjár þ.m.t. hrossa og nautgripa í þeim hluta Reykhólahrepps sem er fyrrum Múlahreppur og hins vegar bann við lausagöngu nautgripa og hrossa í öðrum hlutum hreppsins.</i>	

Skorradalshreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... 26.11.1997  
*Bann við lausagöngu hrossa.*

### III.

**Samþykktir um bann eða takmörkun á lausagöngu hrossa  
 skv. 38. gr. búfjárræktarlaga nr. 31/1973 (nú 5. gr. laga nr. 46/1991).  
 Auglýstar í Lögbirtingablaðinu.**

	Tók gildi
Leirár- og Melahreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.            Bannið itrekað með auglýsingu 14. október 1987.</i>	31.05.1974
Vallahreppur, S-Múl. .... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	01.05.1983
Borgarfjarðarhreppur, N-Múl. .... <i>Bann við lausagöngu hrossa í Borgarfirði og Njarðvík.</i>	31.07.1983
Grýtubakkahreppur, S-Þing. .... <i>Bann við lausagöngu hrossa á tímabilinu 15. október til 31. maí            ár hvert.</i>	24.10.1984
Hraunhreppur, Mýrasýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	01.01.1986
Nesjahreppur, A-Skaft. .... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	18.03.1986
Skilmannahreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	06.11.1986
Hjaltastaðahreppur, S-Múl. .... <i>Samþ. í febrúar. Augl. í Lögbirtingablaði, mars – apríl.            Bann við lausagöngu hrossa.</i>	1986
Innri-Akraneshreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	14.01.1987
Eyjahreppur, Snæfellsnessýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	28.01.1987
Reykholtshreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	04.02.1987
Andakílshreppur, Borgarfjarðarsýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	01.01.1987
Austur-Eyjafjallahreppur, Rangárvallasýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	22.05.1987
Vestur-Eyjafjallahreppur, Rangárvallasýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	22.05.1987
Ásahreppur, Rangárvallasýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	22.05.1987
Fljótshlíðarhreppur, Rangárvallasýslu ..... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	22.05.1987
Hvolhreppur, Rangárvallasýslu. .... <i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	22.05.1987



Rangárvallahreppur, Rangárvallasýslu . . . . .	22.05.1987
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Borgarneshreppur, Mýrasýslu . . . . .	01.06.1987
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Norður-Ísafjarðarsýsla . . . . .	26.06.1987
<i>Bann við lausagöngu hrossa í öllum hreppum.</i>	
Nauteyrarhreppur, tímabundið aflétt bann 1. apríl til 1. ágúst 1994 á svæði sem liggur á milli Langadalsár í Langadal og sauðfjár- veikivarnargirðingar í Ísafirði . . . . .	18.05.1994
Vestur-Ísafjarðarsýsla . . . . .	01.07.1987
<i>Bann við lausagöngu hrossa í öllum hreppnum.</i>	
Reykhólahreppur, A-Barð. . . . .	18.12.1987
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Kjalarneshreppur, Kjósarsýslu . . . . .	13.06.1988
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Svarfaðardalshreppur, Eyjafjarðarsýslu <i>Bann við lausagöngu stórgripa 2. ágúst 1989 til 10. júní 1990.</i>	
Skarðshreppur, Skagafjarðarsýslu . . . . .	01.02.1990
<i>Bann við lausagöngu hrossa. Bann við lausagöngu búfjár með vegum þar sem Vegagerðin hefur girt.</i>	
Hvalfjarðarstrandarhreppur, Borgarfjarðarsýslu . . . . .	09.03.1990
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Kjósarhreppur, Kjósarsýslu . . . . .	09.05.1990
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Mýrahreppur, A-Skaft. . . . .	01.07.1990
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa.</i>	
Reykjahreppur, S-Þing . . . . .	25.01.1991
<i>Bann við lausagöngu hrossa.</i>	
Kelduneshreppur, N-Þing. . . . .	08.02.1991
<i>Bann við lausagöngu hrossa og nautgripa.</i>	
Miklaholtshreppur, Hnappadalssýslu . . . . .	01.05.1991
<i>Bann við lausagöngu nautgripa.</i>	
<i>Áfram í gildi bann við lausagöngu hrossa.</i>	

**Eftirtalin sveitarfélög hafa aflétt  
fyrra banni við lausagöngu búfjár.**

Engihlíðarhreppur, A-Hún. . . . .	01.09.1992
<i>Bann við lausagöngu stórgripa á vegum í hreppnum, Þjóðvegi 1, Norðurlandsvegi 74, Skagastrandarvegi 741, Neðribyggðarvegi og Mýrarvegi 742 að ristarhliði ofan Neðrimýrar.</i>	
<b>Banni aflétt 29.06.1994.</b>	
Torfalækjarhreppur, A-Hún. . . . .	16.04.1993
<i>Bann við lausagöngu stórgripa, Þjóðvegur nr. 1, Svínvetninga- braut nr. 731, Reykjabraut nr. 724, frá Þjóðvegi nr. 1 um</i>	

*Orrastaðaflóa að Fremri Laxárbrú og Miðásavegi nr. 725, frá þjóðvegi nr. 1 að brú á Torfalæk við Meðalheim.*

**Banni aflétt 13.08.1996.**

Djúpárhreppur, Rangárvallasýslu ..... 22.05.1987  
*Bann við lausagöngu hrossa.*

**Banni aflétt 18.03.1994.**

Stafholtstungnahreppur, Mýrasýslu ..... 01.10.1987  
*Bann við lausagöngu hrossa.*

**Banni aflétt 18.04.1994.**

Fáskrúðsfjarðarhreppur, S-Múl.

**Banni aflétt 20.05.1994.**

#### IV.

#### **Eldri samþykktir/reglugerðir sveitarfélaga um búfjárhald í kaupstöðum og kaптúnum sem staðfestar voru af félagsmálaráðuneytinu samkvæmt lögum nr. 44/1964.**

Neskaupstaður .....	Reglugerð nr.	065/1966
Vestmannaeyjar .....	Samþykkt nr.	238/1974
Hveragerði .....	Reglugerð nr.	310/1975
Stykkishólmur .....	Reglugerð nr.	258/1979
Borgarnes .....	Reglugerð nr.	509/1979
Sauðárkrókur .....	Reglugerð nr.	581/1981
Hvammstangi .....	Reglugerð nr.	675/1981
Þingeyrarhreppur .....	Reglugerð nr.	240/1982
Bolungarvík .....	Reglugerð nr.	474/1982
Hafnarfjörður .....	Reglugerð nr.	596/1982
Reyðarfjörður .....	Reglugerð nr.	037/1983
Höfðahreppur .....	Reglugerð nr.	730/1983
Garðabær .....	Reglugerð nr.	498/1983
Ísafjörður .....	Reglugerð nr.	349/1984
Akranes .....	Reglugerð nr.	473/1984
Eyrbakkí .....	Reglugerð nr.	425/1985
Reykjavík .....	Samþykkt nr.	461/1986
Þorlákshöfn .....	Reglugerð nr.	035/1988
Mosfellsbær .....	Samþykkt nr.	276/1988
Neshreppur utan ennis .....	Samþykkt nr.	217/1989
Búðahreppur .....	Samþykkt nr.	455/1989
Akureyri .....	Samþykkt nr.	129/1990
Ólafsvík .....	Samþykkt nr.	343/1990
Súðavíkurreppur .....	Samþykkt nr.	379/1990
Selfoss .....	Lögreglusamþykkt frá 5. sept. 1989 þar sem fram kemur bann við lausagöngu búfjár.	

Fylgiskjal III.

**Skýrsla nefndar um búfé á vegsvæðum.**  
(Desember 1989.)

**I. YFIRLIT UM STÖRF NEFNDARINNAR**

Nefnd sú er landbúnaðarráðherra skipaði 25. janúar 1989 og hafði það hlutverk,

*„að kanna til hvaða ráðstafana unni sé að grípa í því skyni að minnka umferð vörslulauss búfjár á þjóðvegum og í nánd við þá, einkum í og út frá þéttbýlis-  
svæðum og gera tillögur til úrbóta“,*

hefur lokið störfum og skilar hér með álit sínu og tillögum.

Í nefndinni voru:

Gunnar Gunnarsson, framkvæmdastjóri hjá Vegagerð ríkisins, dr. Ólafur R. Dýrmondson, landnýtingarráðunautur Búnaðarfélags Íslands, Óli H. Þórðarson, framkvæmdastjóri Umferðarráðs, Stefán Tryggvason, bóndi, Skrauthólum, Sveinn Runólfsson, landgræðslustjóri og Niels Arni Lund, deildarstjóri, landbúnaðarráðuneytinu, sem jafnframt var formaður nefndarinnar.

Nefndin kom saman til fyrsta fundar 13. febrúar og hélt samtals 15 bókaða fundi.

Hún ákvað þegar í upphafi starfsins að leita sem víðtækasta upplýsinga sem að notum gætu komið við nefndarstarfið. Nefna má eftirtalin gögn sem aflað var og fjallað hefur verið um:

- a) Vegalög, búfjarræktarlög, girðingarlög og jarðræktarlög, auk þess frumvörp, reglugerðir og ályktanir, m.a. frá Búnaðarþingi 1989 og aðalfundi Stéttarsambands bænda 1989.
- b) Upplýsingar frá lögreglustjórum og sýslumönnum um umferðarslys s.l. þrjú ár þar sem búfé hefur komið við sögu.
- c) Kort yfir umferðarmestu vegi og kort með vegagirðingum.
- d) Yfirlit um sveitarfélög sem hafa sett reglur um búfjárhald.
- e) Yfirlit um sveitarfélög þar sem lausaganga hrossa er bönnuð.
- f) Hæstaréttardóma, undirréttardóma og lögfræðileg álit.
- g) Upplýsingar frá tryggingafélagunum um bætur vegna búfjár sem ekið hefur verið á s.l. þrjú ár og til eru skýrslur um.
- h) Hugmyndir að nýjum viðvörðunarkerkjum í umferðinni vegna búfjár.
- i) Bréf frá einstaklingum.

Tryggingafélögum og sýslumannsembættum voru send bréf þar sem beðið var um ákveðnar upplýsingar. Eftirtektarvert var, að nær allir aðilar sem leitað var til svöruðu nefndinni auk þess sem margir komu með gagnlegar ábendingar til viðbótar þeim sem óskað var eftir.

Í vor sendi nefndin frá sér yfirlit um störf sín, m.a. til lögreglustjóra, stjórna Búnaðarfélags Íslands og Stéttarsambands bænda, Umferðarráðs, tryggingafélaganna og Landgræðslu ríkisins. Óskað var viðbragða frá þessum aðilum um þær hugmyndir sem nefndin hafði þá viðráð.

Í framhaldi af þessu sendu tveir sýslumenn gagnlegar ábendingar.

Stéttarsamband bænda fjallaði ítarlega um málið á aðalfundi sínum á Hvanneyri og ályktaði um það.

Þá var málið rætt á samstarfsvettvangi tryggingafélaganna og í framhaldi af því kom Logi Guðbrandsson hrl. fyrir hönd þeirra tvívegis á fund nefndarinnar og skýrði veigamikil atriði varðandi bótaskyldu tryggingafélaganna og umferðarrétt. Ábendingar hans komu að góðum notum við nefndarstarfið.

Að síðustu skal þess getið að nefndin ferðaðist einn dag um Suður- og Suðvesturland til að skoða girðingar með vegum til að meta hvort og hvernig þær koma að notum til að halda búfé frá þeim.

Málið í heild er ákaflega margþætt og erfitt að finna á því eina raunhæfa heildarlausn.

Nefndin leggur hér með fram álit sitt og tillögur ásamt greinargerðum.

Það er von nefndarinnar að niðurstöður hennar verði sem fyrst nýttar til aðgerða er dragi úr þeim mörgu og alvarlegu umferðarslysum sem rekja má til búfjár á vegum landsins.

## 2. UM BÚFJÁRRÆKTARLÖG -bann við lausagöngu stórgripa.

Hrossum landsmanna hefur fjölgað á undanföllum árum. Viða eru þau í vörslu allt árið og mikið hefur dregið úr hrossabeit á afréttum. Töluvert er samt um að hross séu í lausagöngu í heimahögum og eiga þá oft greiðan aðgang að þjóðvegum.

Staðfestar skýrslur sýna að alvarlegustu umferðarslysni þar sem búfé á hlut að máli er árekstur ökutækis og hrossa.

Í skýrslum frá lögreglustjóraembættum er getið um 130 umferðarslys á árunum 1986 - 1988, þar sem ekið hefur verið á hross og lögregla kölluð á vettvang. Óhætt er að full-yrða að töluvert fleiri óhöpp hafi orðið þar sem lögreglan er ekki alltaf kölluð á staðinn og skýrslur því ekki gerðar.

Slys hafa orðið á mönnum, ökutæki stórskemmt eða eyðilagst og gripir drepist.

Bótakröfur eru miklar og í flestum tilvikum eru bifreiðareigendur gerðir ábyrgir.

Hvað nautgripa varðar eru þeir nær undantekningarlaust í vörslu allt árið og slys af þeirra völdum eru mjög sjaldgæf. Nefndin telur hinsvegar að með tilliti til búskaparháttanna sé eðlilegt að um þá gildi sömu reglur og um hross.

Mun auðveldara og ódýrara er að girða gripaheldu girðingu fyrir hross og nautgripa en fyrir sauðfé.

Með hliðsjón af ofangreindu leggur nefndin til að eigendum eða umráðamönnum nautgripa og hrossa verði gert skylt að hafa gripina í vörslu allt árið, þ.e. að koma í veg fyrir lausagöngu þeirra.

Þetta verði gert með svofelldri lagabreytingu:

Við XI. kafla búfjárræktarlaga nr. 31/1973 bætist tvær nýjar greinar, er verði 64. gr. a, og 64. gr. b, svohljóðandi:

### 64.a.

*Sveitarstjórnnum er heimilt, til að auka öryggi umferðar á þjóðvegum og að forða ágangi búfjár, að ákveða að eigendum sauðfjár og geita sé skylt að hafa fénaðinn í vörslu allt árið eða tiltekinn hluta ársins. Heimild þessi getur jafnt tekið til alls lögsagnarumdæmis viðkomandi sveitarstjórnar eða afmarkaðs hluta þess, svo sem umhverfis þéttbýli eða fjölfarna vegi.*

### 64.b.

*Til þess að auka öryggi umferðar á þjóðvegum og að forða ágangi búfjár, er eigendum nautgripa og hrossa skylt að hafa gripina í vörslu allt árið.*

Lagt er til að lög þessi öðlist gildi 1. janúar 1991. Jafnframt verði þá felld úr gildi lög nr. 57/1989.

Athygli er vakin á því að gr. 64 a er samhljóða 1. gr. laga nr. 57/1989 að því undanskildu að ekki er gert ráð fyrir að heimildarákvæðið nái nú til nautgripa og hrossa þar sem lagt er til að lausaganga þeirra verði algerlega bönnuð sbr. gr. 64 b.

Til álita kom í nefndarstarfinu að leggja til að bætt yrði við grein 64 b. að undanskilin yrðu stóðhross á afréttum. Nefndin taldi þó réttara að ganga enn lengra þar sem fyrir

liggur að hross á nokkrum afréttum, einkum Norðvestanlands, valda verulegri hættu í umferðinni. Í því sambandi er þó e.t.v. rétt að könnuð verði réttarstaða bænda og annarra búfjáreigenda gagnvart framangreindri lagabreytingu m.t.t. eignar- og atvinnuréttinda.

Á það skal bent, að í gildandi löggjöf eru ekki almenn ákvæði um bann við lausagöngu búfjár. Í búfjarræktarlögum nr.31/1973, 38.gr. var heimild fyrir sveitarstjórnir til að takmarka lausagöngu hrossa og með lögum nr. 57/1989 var aukið við þessa heimild og nær hún nú til alls búfjár, þ.e. sauðfjár, geita, nautgripa og hrossa. Í gildi eru einnig lög nr. 44/1964 um búfjárhald í kaupstöðum og kaupsþúnum. Þau lög heimila sveitarstjórnir í kaupstað eða kaupþúni að banna með reglugerð tiltekið búfjárhald eða takmarka það.

Fjöl margar sveitarstjórnir hafa notfært sér framangreindar heimildir til takmörkunar á búfjárhaldi, en samræmingu skortir og framkvæmd reglnanna er ekki alls staðar sem skyldi. Hér er því lagt til, að eigendum stórgripa, þ.e. nautgripa og hrossa, verði gert skylt að hafa þá í vörslu allt árið, en áfram verði í gildi ákvæði, sem heimili sveitarstjórn- um að takmarka eða banna lausagöngu annars búfjár.

Er þá til þess að líta, að tjón af völdum stórgripa í umferðinni eru mun alvar- legri en tjón af völdum annars búfjár og bann við lausagöngu hrossa er nú mun víðar í gildi bæði í afréttum og heimalöndum, heldur en bann við lausagöngu sauðfjár. Þykir nefndinni því tímabært að stíga það skref að banna alla lausagöngu stórgripa með lögum.

Í nefndarstarfinu kom einnig fram að líklegt þykir að eigendum nautgripa og hrossa verði eftir þá lagabreytingu sem hér er gerð tillaga um, síður dæmdar bætur fyrir þá gripi sem eiga að vera í vörslu. Hæstaréttardómur hefur gengið þar sem um ótvíræða lausagöngu búfjár var að ræða, HRD: 1988 bls. 1130. Í dómsorði var búfjáreigandi sýknaður enda kom fram að ekki var í gildi ákvæði sem bannaði lausagöngu búfjár á slysstað. Hins vegar var gefið í skyn í forsendum dómsins að dómur kynni að hafa fallið á annan veg ef svo hefði verið.

#### Sérálit:

Ólafur R. Dýrmondsson gerir eftirfarandi fyrirvara við tillögu nefndarinnar um algert bann við lausagöngu nautgripa og hrossa.

1. Tryggt verði, áður en til lagabreytinga kemur, að Vegagerð ríkisins geti hindrað frjálsa fær stórgripa á þjóðvegi þar sem þess gerist þörf, annað hvort með vegagirð- ingum eða með uppsetningu hólfa til að halda gripum frá vegunum, í samráði við bænda og sveitarstjórnir. Í þessu sambandi er lagt til að ákvæði 9. gr. girðingar- laga nr. 10/1965 um girðingar með vegum verði rýmkuð þannig að þau taki til allra heimalanda, girtra sem ógirtra, og í stað vegagirðinga verði heimilt að hindra frjálsa fær búfjár á vegi með uppsetningu girðingarhólfa.
2. Tryggt verði, áður en til lagabreytingar kemur, að bændur eigi þess kost að kaupa hentugar ábyrgðatryggingar með viðunandi kjörum fyrir búfé sitt vegna þess tjóns sem það kann að valda í umferðinni, þrátt fyrir lausagöngubann.

### 3. UM UMFERÐARLÖG

Þegar bótakröfur berast til tryggingafélaga vegna búfjár sem ferst í umferðinni eru bætur fyrir sauðfé í langflestum tilvikum greiddar athugasemdalaust eftir mati sem Framleiðsluráð landbúnaðarins gerir tillögu um. Bætur fyrir stórgripi eru ákveðnar eftir mati hverju sinni. Í reynd eru það tryggingafélögin sem úrskurða í hverju slíku máli og í fæstum tilvikum er höfðað mál til þess að fá úrskurði breytt. Bifreiðareigandinn ber tjónið.

Þrátt fyrir heimildir í 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 þar sem fram kemur að lækka megi eða fella niður bætur fyrir muni ef sá sem fyrir tjóni varð, var meðvaldur að því af ásetningi eða gáleysi, virðist sem tryggingafélögin sjái sér ekki hag í að láta reyna á þetta ákvæði þegar búfé á í hlut.

Samkvæmt lögregluskýrslum fórust um 320 kindur og 130 hross í umferðinni á árunum 1986 - 1988. Ætla má að í þessum 450 slysum hafi bónusmissir bifreiðareigenda numið verulegum fjárhæðum og með tilliti til þess má ætla að tryggingafélögin nái inn með hætti iðgjöldum svipaðri upphæð og þau greiða í bætur fyrir búfé.

Í lögregluskýrslum kemur fram að oft eru bifreiðir stórskemmdar eða ónýtar eftir slík umferðaróhöpp einkum þegar hross eiga í hlut.

Við árekstur ökutækis og búfjár ber eigandi bifreiðarinnar í langflestum tilvikum tjón á ökutæki. Ábyrgðartrygging bifreiðar greiðir bætur fyrir búféð og eigandi bifreiðarinnar missir bónusrétt. Ekki eru fáanlegar upplýsingar um kostnað bifreiðareigenda vegna þessara tjóna en áætla má að hann nemi tugmilljónum króna árlega.

Reynslan sýnir, að oft fer ökumaður af vettvangi eftir að hafa ekið á búfé án þess að gera vart við sig. Hann telur sig réttlausan og þar af leiðandi skaðabótaskyldan hverjar sem aðstæður eru. Honum finnst nóg að bæta tjón á bifreið sinni og vill ekki missa bónusrétt til viðbótar.

Í þeim tilvikum þegar ekki fæst upplýst hver valdur er að ákeyrslu, bæta búfjártryggingar bænda (brunatrygging) búfé sem ferst í umferðinni. Samkvæmt upplýsingum tryggingafélaga hefur slíkum bótageiðslum fjölgað á síðustu árum.

Þá er rétt að taka fram að í fjölmörgum tilvikum greiða ökumenn búfjáreigandanum bætur „á staðnum“ án þess að lögregla sé kölluð á vettvang eða atburður tilkynntur tryggingafélagi. Um slíkt eru að sjálfsögðu ekki til neinar skýrslur.

Hæstaréttardómar um árekstur ökutækis og búfjár eru fáir og fjalla í flestum tilvikum um búfé í rekstri. Í þeim dómum er sök oftast en ekki skipt milli bifreiðareiganda og búfjáreiganda, en í 78. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 er fjallað sérstaklega um rekstur búfjár.

Nefndin fjallaði starlega um þessi atriði og komst að þeirri niðurstöðu að nauðsynlegt væri að gera búfjáreigendur betur meðvitaða um ábyrgð sína, með það að markmiði að þeir gættu bústofns síns betur og legðu meiri áherslu á en nú að halda honum frá helstu umferðaræðum. Jafnframt telur nefndin nauðsynlegt að gera bifreiðareigendum enn betur ljósan rétt sinn og veita tryggingarfélögum þannig aðhald við uppgjör tjóna.

Meirihluti nefndarinnar, þeir Gunnar, Níels, Óli og Sveinn, leggur því til að gerðar verði breytingar á umferðarlögum sem rýmka heimildir til bótaskiptingar þegar búfé á hlut að umferðaróhappi, þannig að þeir sem fyrir tjóni verða vegna lausagöngu búfjár á vegsvæðum eigi möguleika á að fá tjón sitt bætt.

Tillaga meirihluta nefndarinnar er að gerðar verði svofelldar breytingar á umferðarlögum nr. 50, 30. mars 1987.

Við 89. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 bætist ný málsgrein er verði 2. mgr. svohljóðandi:

*Ef tjón hlýst af árekstri skráningarskylds vélknúins ökutækis og búfjár skiptist tjónið að tiltölu við sök þeirra sem hlut eiga að máli.*

*Meirihluti nefndarinnar telur jafnframt að forsenda fyrir þessari lagabreytingu sé að búfjáreigendur eigi kost á ábyrgðartryggingu sem greiði kostnað búfjáreigenda þegar búfé í eigu þeirra veldur sannanlegu tjóni.*

*Rétt er að líteka að í 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 eru heimildir til lækkunar bóta fyrir búfé þar sem það telst til muna. Svo sem að framan er getið eru fá dæmi um að því ákvæði hafi verið beitt og því telur meirihluti nefndarinnar nauðsynlegt að þessi laga-breyting verði gerð.*

*Minnihluti nefndarinnar, Ólafur og Stefán telja framangreinda breytingu á umferðarlögum óþarfa, enda leiðir tillaga nefndarinnar um viðsækt lausagöngubann stórgripa, auk beitingar heimilda sem þegar eru í lögum, til þess að fyrir hendi verða í stórauðnum mæli forsendur til að skipta sök samkvæmt 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 og almennu sakarmáli. Með því fá búfjáreigendur þá hvatningu sem leitað er eftir til að halda búfé (einkum stórgripum) frá vegum þar sem þeir eiga yfir höfði sér að bera bæði tjón og verða bótaskyldir. Hins vegar er ljóst að tryggja þarf að mat fari fram hverju sinni og verður ekki séð að það verði óþurvísi gert en með kynningu, þannig að bæði bifreiðareigendum og búfjárhöldurum verði ljós réttindi sín og skyldur.*



#### 4. UM LAUSAGÖNGU SAUÐFJÁR

Hér að framan hefur nefndin gert grein fyrir veigamiklum tillögum um lagabreytingar sem leiddu til þess að eigendum stórgripa væri skylt að hafa þá í vörslu allt árið og að ábyrgð búfjáreigenda væri aukin þegar búfé á hlut að umferðaróhappi. Að mati nefndarinnar myndi þetta hvort tveggja verða til þess að draga verulega úr ágangi búfjár á vegsvæði.

Auk þessa hefur nefndin rætt fjölmarga aðra möguleika, og þá einkum er varða sauðfé sérstaklega, sem kæmu í veg fyrir að það ætti greiðan aðgang að helstu umferðaræðum.

Mikil og vaxandi umræða er í þjóðfélaginu um að allt sauðfé skuli vera í vörslu eigenda allt árið. Að mati nefndarinnar gætir oft vanþekkingar í þeim málflutningi.

Það er álit nefndarinnar að algjört bann við lausagöngu sauðfjár sé óraunhæft eins og málum er háttað í dag, og ekki tímabært að gera um það tillögu, enda verði slíku banni ekki komið á nema í áföngum.

Hins vegar hefur marg oft komið fram í starfi nefndarinnar sú hugmynd að skipta landinu í svæði með það fyrir augum að takmarka eða banna lausagöngu sauðfjár þar sem umferðarþunginn er mestur og slysin tíðust. Nefndin er sammála um að slíkt þurfi að kanna vandlega en telur það verkefni svo viðamiklidi að því þurfi að sinna sérstaklega.

Nefndin leggur því til að skipuð verði sérstök nefnd sem hafi það hlutverk, að meta hvort, hvar og hvenær, unnt sé að koma á vörsluskyldu sauðfjár. Nauðsynlegt er að þar verði leitað álits sveitarstjórna á hverjum stað, Landgræðslu ríkisins, Skógræktar ríkisins, Vegagerðar ríkisins, samtaka bænda, Náttúruverndarráðs, sýslumannsembætta og fleiri aðila.

Nefndin telur nauðsynlegt að niðurstaða fáiist í þessa umræðu til að lausn finnist á því vandamáli sem lausaganga sauðfjár með þjóðvegum er.

Meðal atriða sem slík nefnd þyrfti að kanna væri:

- er almennu bann við lausagöngu sauðfjár raunhæfur möguleiki?
- hve langan tíma tekur að koma slíku banni á t.d. 5, 10, 15 ár?
- hvar á landinu er hægt að koma því við, eftir t.d. 2 ár, 5 ár, 8 ár eða 10 ár?
- hvernig er hagkvæmast og eðlilegast að skipta landinu niður í þau svæði sem lausagöngubann tæki til?
- hvernig verður best og hagkvæmast staðið að girðingum?
- hverjir eiga að kosta uppsetningu girðinga og viðhald þeirra?

## 5. UM GIRÐINGAR

Mikið hefur verið rætt og ályktað um „girðingar með fjölförnum vegum“ eins og svo oft er komist að orði. Nefndin fjallaði ítarlega um þetta atriði.

Staðreyndin er að mjög erfitt er að segja nákvæmlega til um hvar girða skuli meðfram vegum og hvar ekki og víða koma girðingar ekki að notum til að halda búfé frá vegsvæðum.

Þá kemur einnig í ljós, m.a. í skýrslum um umferðarslys, að þau verða hvort heldur sem girt hefur verið meðfram vegi eða ekki og eins á vegum þar sem umferð er svo lítil að ekki kemur til álita að afmarka hann með girðingu. Hins vegar er ljóst að slysatíðni er meiri þar sem umferð er mikil og búfénaður sækir á veginn.

Í dag gildir nær undantekningarlaust sú regla skv. girðingarlögum að Vegagerð ríkisins girðir því aðeins að vegur sé lagður um girt heimalönd.

Þá er rétt að undirstrika að slíkar girðingar eru einungis hugsaðar til að loka viðkomandi löndum, en ekki til að friða veginn fyrir búfé. Þetta þýðir í raun að Vegagerðin telur sér ekki skylt að girða með vegi þar sem ekki var afgirt svæði fyrir, eða löndum lokað með girðingum, enda þótt búfé eigi greiðan aðgang eftir sem áður að veginum.

Af þessu leiðir að víða eru eyður í annars samfelldum girðingum með fjölförnum vegum sem enginn telur sig þurfa að loka. Einnig er víða vanrækt að loka hliðum. Búfé á því greiðan aðgang inn í girðingatraðirnar og skapar þar mikla hættu, jafnvel meiri en ef vegrinn væri ógirtur.

Nauðsynlegt er því að girðing sé samfelld ef sá kostur er valinn að girða með fjölförnum vegum. Það má gera með því að loka eyðum, girða í náttúrulegar hindranir, setja upp ristarahlið eða girða í „trekt“ og sjá fyrir gæslu eins og gert er þar sem höfuðborgargirðingin liggur að Suðurlandsvegi.

Ljóst er að girðingar eru mjög dýrar, svo og viðhald þeirra. Spurningin er því hverjir skulu bera kostnaðinn. Nú greiðir Vegagerðin kostnað við uppsetningu girðinga þegar vegur er lagður um afgirt lönd en landeiganda ber að sjá um viðhald þeirra. Á þessu er misbrestur.

Nefndin fór í kynnisferð um Suður- og Suðvesturland og kynnti sér girðingar með vegum, ástand þeirra, legu og notagildi.

Berlega kom í ljós að ástand girðinga er mismunandi. Sumar þeirra verður að telja ónýtar með öllu og til lýta í umhverfinu en víða eru líka ágætir girðingar. Sömu sögu er að segja um hlið á heimreiðum. Víða er þeim lokað með ágætum ristarahliðum, en á mörgum stöðum skorur ristarahlið eða þau eru í slæmu ástandi.

Í ferðinni mátti einnig sjá nýja girðingu sem Vegagerðin hefur girt meðfram vegi. Hún tengdist í hvorugan endann öðrum fjárhældum girðingum heldur stóð ein og sér eins og veggur með veginum, enda ekki girt með það að markmiði að varna búfé aðgangi að honum.

Girðingamálin eru því margslungin og engin ein heildarlausn til nema ærinn tilkostnaður fylgi sem nefndin treystir sér ekki til að mæla með.

Nefndin vill þó koma eftirfarandi skoðunum á framfæri:

Ef ákveðið verður að girða af fjölförnum vegi, ber fyrst og fremst að hafa í huga eftirtalda vegi:

Reykjanesbraut frá Krísuvíkurvegi að Vogum, Vesturlandsveg frá höfuðborgargirðingu við Tíðaskarð og fyrir Hvalfjörð að Borgarfjarðarbrú, Suðurlandsveg frá Hellisheiði að Hvolsvelli. Auk þess vegi við ýmsa þéttbýlisstaði annars staðar á landinu s.s. út frá Akranesi, Borgarnesi, Blönduósi, Sauðárkróki, Akureyri, Húsavík, Egilsstöðum og Höfn.

Áður en girðingar verði ákveðnar verði kannað til þrautar hvort unnt sé að girða af hólfi fyrir búfé á þessum svæðum og spara þannig vegagirðingar að hluta eða að öllu leyti, t.d. á Reykjanesvæðinu. Nefndin telur þetta vænlegri kost meðal annars með tilliti til umhverfissjónarmiða.

Á þeim svæðum þar sem Vegagerð ríkisins ber skylda til að loka landi að vegi skal henni falið að meta hvort ekki sé hagkvæmara að girða á annan hátt en með sjálfum veginum. Þetta getur átt við þegar náttúrulegar hindranir eða aðrar girðingar eru í námunda og með tengingu þeirra í milli megi með heppilegra móti ná því markmiði að hindra frjálsa för fénaðar að þjóðvegi á viðkomandi svæði. Vegagerðinni verði einnig heimilað að leggja jafn háa fjárhæð í gerð beitarhólfa sem annars væri ætlað til girðingaframkvæmda með vegum á sama svæði.

Nauðsynlegt getur reynst að rýmka ákvæði girðingarlaga og veita Vegagerðinni ákveðna heimild til þessara hluta.

Ljóst bykir að girðing með vegi myndi vera fullkomlega óþörf ef girt væru beitarhólf fyrir ákveðin svæði. Enginn vafi er á að það væri mun betri kostur að ná samkomulagi um gerð beitarhólfa en að reyna að friða veginn með girðingum.

Með tilliti til þessa vill nefndin ítreka að ákvarðanir um vegagirðingar verði ekki teknar fyrr en möguleikar á uppsetningu hólfa hafa verið kannaðir til þrautar í samvinnu við viðkomandi sveitarfélög og aðra er málið varðar.

Afstaða nefndarinnar til girðinga með vegum er eftirfarandi:

- Núverandi girðingar með vegum hafa takmarkaðan tilgang hvað varðar friðun vegarins, enda ekki hugsaðar sem slíkar.
- Ef friða á vegsvæði með girðingum, ber að loka öllum aðrennslisleiðum búfjárinn á það.
- Leitast verði leiða til að girða fjær vegum á þeim stöðum þar sem náttúrulegar hindranir eða aðrir valmöguleikar bjóða upp á hagkvæmari girðingar en fram með vegunum sjálfum.
- Kannað verði hvort unnt sé að girða hólfi í stað vegagirðinga í samráði við landeigendur, sveitarstjórnir og fleiri aðila.
- Tryggt verði eðlilegt viðhald girðinganna og þær ónýtu fjarlægðar.
- Lögregluþyriföld verði hvött til að sjá til þess að búfé sem fer inn á afgirt vegsvæði verði fjarlæggt, og á kostnað eigenda þar sem lausaganga er bönnuð.

### Sérálit.

Stefán Tryggvason gerði svofellda bókun við þennan kafla:

„Eins og fram hefur komið er ekkert ákvæði í lögum sem tryggir að girðingar með vegum séu samfelldar. Ekki er heldur almenn vörsluskylda á búfé. Með öðrum orðum virðist sem stjórnvöld hafi ekki, fram til þessa, viljað taka af fesu á því vandamáli sem vegalagning er um lönd sem nýttuð eru til beitar, umfram afgirt beinlönd.

Með heimildum búfjárræktarlaga til handa sveitarstjórnnum er hins vegar gert mögulegt að leggja skyldur á búfjáreigendur án þess að á samfélagið hafi verið lagðar kvaðir til að mæta réttarmissi bænda sem slíkri takmörkun kann að vera samfara.

Þetta hefur leitt til þess að þessum heimildum er aðeins beitt í takmörkuðum mæli og oft með litlum raunhæfum árangri.

Því virðist eðlilegt og nauðsynlegt, til að ná markmiði heimildar búfjárræktarlaganna, þ.e. „til að auka öryggi umferðar á þjóðvegum og forða ágangi búfjár“, að breyta girðingarlögum þannig að samfara lausagöngubanni búfjár verði Vegagerð ríkisins gert skylt að leggja fé til girðinga með vegum, þar sem nauðsynlegt er talið, til að hindra ágang búfjár.

Eðli málsins samkvæmt verður að gera greinarmun á því hvort um lausagöngubann stór-gripa eða sauðfjár er að ræða.

Jafnframt er nauðsynlegt að rýmka heimildir girðingarlaga þannig að Vegagerð ríkisins verði heimilt að leggja fé í girðingahólf þar sem það er talið eðlilegra og hagkvæmara.

Með þessu móti má telja að sveitarstjórnir fái meiri hvatningu til að beita heimildum búfjárræktarlaga og þar með setja algert bann við lausagöngu við fjölförnustu vegi.

Að lokum skal bent á nauðsyn þess að tryggja samstarf Vegagerðar ríkisins, sveitarstjórna, sýslumanna, samtaka bænda og eftir arvikum félaga og stofnana sem vinna að umhverfisvernd hvenær sem ráðist er í girðingaframkvæmdir með vegum til að tryggja markvisst og árangursríkt starf.“

Ólafur R. Dýrmondsson lýsti sig samþykkan þeim sjónarmiðum sem fram koma í bókun Stefáns.

## 6. ÖNNUR ATRIÐI

Nefndin hefur auk þess sem að framan greinir rætt fleiri atriði sem varða búfé á vegum og aukið geta öryggi vegfarenda. Sum neðangreindra atriða má fremur líta á sem ábendingar en tillögur.

### *Viðvörðunarkerki.*

Töluvert hefur verið rætt um notkun viðvörðunarkerkja við þá staði þar sem helst má búast við búfé. Þetta á einkum við þar sem nautgripir fara daglega á milli girtra svæða s.s. í náttuga og eiga leið yfir þjóðveg. Eins má nefna staði þar sem svo háttar til að fjárhús standa við þjóðveg og staði þar sem hross halda sig. Til greina kemur að á þessum stöðum væru merki sem gæfu vegfarendum til kynna að sérstaklega mætti vænta búfjár.

Gegn þessu hefur verið bent á að slíkar merkingar eru kostnaðarsamar og yrðu væntanlega svo víða að ökumenn hættu að veita þeim eftirtekt. Þá væri hætt á að ökumenn gagnályktuðu sem svo að þar sem merkin væru ekki þyrfti ekki að búast við búfé, sem síðan gæti reynst rangt.

Vegna smalamennsku gæti verið þarflegt að hafa tiltæk færanleg viðvörðunarkerki sem löggæslumenn settu upp á tilteknum stöðum þar sem reka þarf fénað um fjölfarinn veg svo og í öðrum tilvikum þegar margt búfé er samankomið t.d. við réttir og hestamannamót.

Í þessu sambandi hefur nefndin skoðað erlend umferðarkerki um búfé sem til greina kemur að sett verði í reglugerð um umferðarkerki hér á landi.

### *Endurskinsmerki.*

Nefndin vekur athygli á notkun endurskinsmerkja á stórgripum, einkum hrossum, til að vekja athygli ökumanna á þeim. Þau eru tiltölulega ódýr og hafa komið í veg fyrir slys. Erfitt hefur hins vegar reynst að fá slík merki til að tolla lengi á gripum.

Nefndin leggur til að þetta atriði verði athugað af hálfu Umferðarráðs og fleiri aðila og e.t.v. settar reglur um notkun slíkra endurskinsmerkja.

### *Sáning í vegkanta.*

Því hefur verið varpað fram hvort ekki finnst plöntur til sáningar í vegkanta sem búfé sækir minna í en þær sem almennt eru notaðar í dag. Ljóst er að búfé sækir í nýgræðinginn, einkum 2 - 3 fyrstu árin eftir sáningu.

Nefndin bendir á það sem rannsóknarverkefni fyrir Rannsóknastofnun landbúnaðarins að leita hentugri plantna til þessarar notkunar.

### *Saltburður á vegi.*

Þá hefur verið bent á að saltburður á vegi orsakar að búfé leitar þangað. E.t.v. gætu önnur efni komið að notum til rykbindingar sem búfé leitaði síður í.

### *Aukin gæsla.*

Nokkuð er misjafnt hvornig lögregluþyröld taka á málum þegar búfé er í lausagöngu á girtum vegsvæðum. Á sumum svæðum er lítið gert í þeim málum en á öðrum gripa lögregluþyröld strax í taumana og gera eigendum viðvart um gripina eða reka þá frá vegunum. Til þess hafa lögregluþyröld fulla heimild. Vill nefndin hvetja lögregluþyröld til þess að sinna þessum þætti af fullri einurð og gera búfjáreigendum fullkomlega ljóst að ekki sé líðið að búfé sé á afgirtum vegsvæðum.

## 7. HELSTU FORSENDUR OG NIÐURSTÖÐUR

- a) Tjón af völdum stórgripa í umferðinni eru mun alvarlegri en tjón af völdum annars búfjár.

Hross eru víða í vörslu allt árið og bann við lausagöngu þeirra er mun víðar í gildi bæði á afréttum og heimalöndum, heldur en bann við lausagöngu sauðfjár.

Mun ódýrara er að girða gripaheldu girðingu fyrir stórgripi en sauðfé.

Nefndin leggur til að eigendum og umráðamönnum nautgripa og hrossa verði gert skylt að hafa gripina í vörslu allt árið. Það verði gert með breytingu á búfjárræktarlögum nr. 31/1973.

- b) Í langflestum tilvikum þegar bótakröfur berast til tryggingafélags vegna búfjár sem ferst í umferðinni, eru bætur greiddar athugasemdalaust.

Í reynd eru það tryggingafélögin sem úrskurða í slíkum málum og í fæstum tilvikum er höfðað mál til að fá úrskurði breytt.

Þrátt fyrir heimildir í 88. gr. umferðarlaga nr. 50/1987 þar sem fram kemur að lækka megi eða fella niður bætur fyrir muni ef sá sem fyrir tjóni varð, var meðvaldur að því af ásetningi eða gáleysi, virðist sem tryggingafélögin sjái sér ekki hag í að láta reyna á þetta ákvæði þegar búfé á í hlut.

Nefndin telur nauðsynlegt að gera búfjáreigendur betur meðvitaða um ábyrgð sína, með það að markmiði að þeir gæti bústofns síns betur og leggi meiri áherslu á en nú, að halda honum frá helstu umferðaræðum. Jafnframt telur nefndin nauðsynlegt að gera bifreiðareigendum betur ljósan rétt sinn og veita tryggingafélögum þannig aðhald við uppgjör tjóna.

Meirihluti nefndarinnar leggur til breytingu á umferðarlögum sem rýmkar heimildir til bótaskiptingar þegar búfé á hlut að umferðaróhappi.

Minnihluti nefndarinnar telur breytingu á umferðarlögum óþarfa, enda heimildir til bótaskiptingar þegar fyrir hendi í lögum.

- c) Nefndin telur að bann við lausagöngu nautgripa og hrossa og auknar líkur á bótaskiptingu tjóna þar sem búfé á hlut að máli, muni draga verulega úr ágangi búfjár á þjóðvegi.

Nefndin telur að algjöru banni við lausagöngu sauðfjár verði ekki komið á nema í áföngum. Þá ákvörðun og framkvæmd þarf að kanna vandlega og leggur nefndin til að skipuð verði sérstök nefnd sem hafi það verkefni að kanna hvort, hvar og hvenær verði unnt að koma á vörsluskyldu sauðfjár.

- d) Í ljós kemur að umferðarslys, þar sem búfé á hlut að máli, verða hvort heldur sem girt hefur verið meðfram vegi eða ekki.

Vegagerð ríkisins telur sér ekki skylt að girða með vegi þar sem ekki var afgirt svæði fyrir eða löndum lokað með girðingum.

Vegagirðingar eru í dag einungis hugsaðar til að loka viðkomandi löndum en ekki til að friða veginn fyrir búfé.

Ástand girðinga með vegum er mjög mismunandi. Sömu sögu má segja um hlið á heimreiðum.

Leitað verði leiða til að girða fjær vegum á þeim stöðum þar sem náttúrulegar hindranir eða aðrir valmöguleikar bjóða upp á hagkvæmari girðingar en með vegunum sjálfum.

Kannað verði hvort unnt sé að girða hólf í stað vegagirðinga í samráði við landeigendur, sveitarstjórnir og fleiri.

Ef friða á vegsvæði með girðingum, ber að loka öllum aðrennslisleiðum búfjár inn á það og tryggð verði eðlilegt viðhald girðinganna og þær ónýtu fjarlægðar.

Nauðsynlegt getur reynst að rýmka ákvæði girðingarlaga og veita Vegagerðinni ákveðna heimild til að leggja fé í girðingar annars staðar en með vegum sem ná því markmiði að hindra frjálsta för búfjár um þá.

Tillaga kom fram um breytingu á girðingarlögum sem kveður á um auknar skyldur Vegagerðar ríkisins varðandi girðingar með vegum. Ekki var meirihluti fyrir samþykkt hennar.

- e) Nefndin bendir á notkun viðvörunarmerkja á stöðum þar sem sérstaklega má vænta búfjár á þjóðvegum.

Nefndin vekur athygli á notkun endurskinsmerkja á stórgrípum.

Nefndin bendir á það sem rannsóknarverkefni að leita að hentugri plöntum til sáningar í vegkanta en nú eru notaðar.

Nefndin vekur athygli á því að búfé sækir í salt sem notað er til rykbindingar á vegum og að e.t.v. megi nota önnur efni í staðinn.

Nefndin leggur áherslu á að lögregluyfirvöld nýti heimildir sínar til að fjarlægja búfé af vegsvæðum.

## 8. LOKAORÐ

Nefndin vill ítreka að hennar hlutverk var „að kanna til hvaða ráðstafana unnt sé að grípa í því skyni að minnka umferð vörslulauss búfjár á þjóðvegum og í nánd við þá, einkum í og úr frá þéttbýlissvæðum og gera tillögur til úrbóta.“

Nefndarmenn voru sammála um að brýnt væri að koma þessum málum í betra horf. Í meginatriðum voru nefndarmenn sammála um, til hvaða ráða helst bæri að grípa, enda þótt áherslumunur væri á tillögum. Í þeim málum sem ágreiningur varð um skiluðu einstakir nefndarmenn sérálitu og gerðu fyrirvara á samþykki sínu.

Taldi nefndin slíka afgreiðslu eðlilegri heldur en að fara einhverjar millileiðir sem sættir hefðu getað náðst um. Með þessu móti fá öll sjónarmið að njóta sín.

Eflaust telja ýmsir að nefndin hafi ekki gengið nógu langt í tillögum sínum en öðrum þykja þær sjálfsagt of róttækar. Við slíku má búast þegar um jafn flókið og viðkvæmt mál sem þetta er að ræða.

Nefndin vill ítreka þá von að niðurstöður hennar verði sem fyrst nýttar til aðgerða er dragi úr þeim mörgu og alvarlegu umferðarslysum sem rekja má til búfjár á vegum landsins.

Reykjavík 6. desember 1989

Niels Ární Lund  
formaður

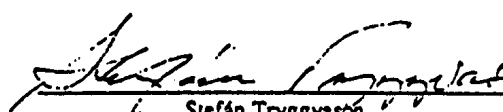
Gunnar Gunnarsson



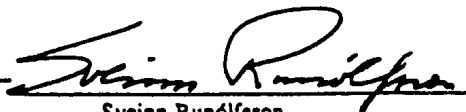
Ólafur R. Dýrmondsson  
(með fyrirvara)



Óli H. Þórðarson



Stefán Tryggvason



Sveinn Runólfsson

Ólafur R. Dýrmondsson skrifar undir nefndarálituð með fyrirvörum við tillögu nefndarinnar um algert bann við lausagöngu nautgripa og hrossa. Sjá fyrirvara Ólafs í lok 2. kafla bls. 5.

Stefán Tryggvason er með sérbókun um girðingar í lok 4. kafla bls. 11.



## 9. FYLGISKJÖL OG HEIMILDIR

Neðangreind gögn nefndarinnar eru varðveitt í landbúnaðarráðuneytinu.

- 1 Fundargerðir nefndarinnar
2. Lög nr. 31/1973 - búfjárræktarlög.  
Lög nr. 57/1989 um breytingu á búfjárræktarlögum.  
Lög nr. 10/1965 - girðingarlög.  
Lög nr. 6/1977 - vegalög.  
Lög nr. 50/1987 - umferðarlög.  
Lög nr. 56/1987 - jarðræktarlög.
3. Ályktun Búnaðarþings 1989.  
Ályktun Stéttarsambands bænda 1989
4. Hæstaréttardómur 1988 bls. 1130.
5. Kort yfir girðingar með vegum.
6. Bréf frá einstaklingum.
7. Erlend umferðarmerki.
8. Blaðaúrklippur.
9. Myndir úr ferð nefndarinnar um Suður- og Suðvesturland.
10. Yfirlit nefndarinnar í júní 1989.
11. Upplýsingar frá tryggingafélögum um umferðarslys.
12. Bréf frá sýslumönnum um hugmyndir nefndarinnar frá í júní 1989.
13. Bréf frá sýslumönnum um bann við lausagöngu búfjár.
14. Upplýsingar frá sýslumönnum um umferðarslys.

